

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 21. září 2021 ve věci č. 73105/12 – *Bėrzinš proti Lotyšsku*

Senát páté sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že vnitrostátní orgány nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem komunity a požadavky na ochranu vlastnického práva stěžovatelů, neboť tito museli více než 10 let strpět značné zásahy do svého vlastnického práva k pozemku, na němž bylo s odstupem času zřízeno ochranné pásmo vodního zdroje, aniž by jim byla nabídnuta náhrada či jakákoli jiná náprava vzniklé situace.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelé zakoupili v listopadu 2004 pozemek nacházející se v ochranném pásmu důležitého vodního zdroje pro město Riga, u nějž však v této době nebyla v evidenci katastru nemovitostí zapsána žádná omezení z tohoto ochranného pásma plynoucí. Pozemek byl veden jako zemědělská půda a stěžovatelé jej také zamýšleli jako zemědělskou půdu užívat. Stěžovatelé sice zůstali zapsanými vlastníky tohoto pozemku, avšak od konce roku 2005 na něj nemohli vstoupit ani jej jakkoli užívat.

Přestože bylo zřízení ochranného pásma vodního zdroje plánováno minimálně od roku 2002, teprve v roce 2009 došlo k přijetí územního plánu obce ve formě obecně závazné vyhlášky, která v souladu s vnitrostátním právem vyznačovala na pozemku stěžovatelů ochranné pásmo vodního zdroje. Dřívější územní plány z let 2004 a 2007, které o zřízení ochranného pásma vodního zdroje na daném území hovořily, byly pro rozpor se zákonem zrušeny.

Stěžovatelé podnikli různé správní i soudní kroky, jimiž se domáhali nápravy vzniklé situace. Rozhodnutí z roku 2006, jímž bylo zřízeno ochranné pásmo vodního zdroje na jejich pozemku, sice bylo ve správním řízení zrušeno, neboť ochranné pásmo vodního zdroje lze zřídit pouze územním plánem vydaným ve formě obecně závazné vyhlášky a nikoli individuálním správním aktem, takový výsledek však neměl žádný praktický dopad na jejich vlastnická práva, která nadále zůstávala významným způsobem omezena. Na odškodnění neměli nárok, neboť chyběla zákonná úprava, na jejímž základě by se jej mohli domáhat. S žádostí o vyvlastnění pozemku či výměnu za jiný taktéž neuspěli.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 1 PROTOKOLU Č. 1 K ÚMLUVĚ

Stěžovatelé namítali, že zásah do jejich vlastnických práv vlastně představoval odnětí majetku ve smyslu čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, za což by měli obdržet náhradu. Zásah do jejich vlastnických práv považovali za nepřiměřený, neboť v důsledku zřízení ochranného pásma vodního zdroje nemohli pozemek užívat, aniž by zároveň obdrželi jakékoli odškodnění, a byli tak nuceni nést nepřiměřené břemeno.

a) K pravidlu použitelnému na projednávanou věc

Jelikož stěžovatelé zůstali vlastníky daného pozemku, nelze dle Soudu hovořit o odnětí vlastnického práva (*Vistiņš a Prepjolkins proti Lotyšsku*, č. 71243/01, rozsudek ze dne 25. října 2012, § 19–24). Omezení vlastnických práv stěžovatelů lze považovat za opatření přijatá k úpravě užívání majetku dle druhého odstavce čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, avšak vzhledem k různým aspektům podané stížnosti se Soud domnívá, že je třeba případ posoudit podle obecného pravidla zakotveného v první větě prvního odstavce čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, tj. zásady respektování vlastnictví (*Kristina Ltd. proti Litvě*, č. 36184/13, rozsudek ze dne 6. února 2018, § 101).

b) Ke slučitelnosti opatření s čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě

Soud považoval za nepochybné, že zřízením ochranného pásma na pozemku stěžovatelů, nemožností pozemek využívat či dokonce na něj vstupovat, absencí jakékoli náhrady či přidělení jiného pozemku, došlo k zásahu do jejich práva na pokojné užívání majetku. Vzhledem k závěru, k němuž Soud v projednávané věci nakonec dospěl, nepovažoval za nutné se zabývat otázkou, zda k zásahu došlo na základě zákona. Soud však uznal, že zásah byl proveden v obecném zájmu zajištění přístupu k čisté pitné vodě, ochrany a obnovy vodních zdrojů, a k ochraně životního prostředí obecně (*Depalle proti Francii*, č. 34044/02, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2010, § 81).

Pokud jde o posouzení přiměřenosti přijatého opatření, to zahrnuje nejen přezkum příslušných podmínek přiznání odškodnění – představuje-li zásah v podstatě odebrání majetku –, ale také chování stran. Pokud jde o postup vnitrostátních orgánů, je zapotřebí vzít v potaz existenci nejistoty jakékoli povahy, kterou tyto orgány zapříčinily. Na straně stěžovatelů je pak třeba zkoumat, zda při nabývání nemovitosti věděli nebo mohli rozumně vědět o omezeních váznoucích na nemovitosti, či o omezeních, jež mohou v budoucnu vzniknout [*Allan Jacobsson proti Švédsku* (č. 1), č. 10842/84, rozsudek ze dne 25. října 1989, § 60–61], existenci legitimního očekávání ohledně užívání nemovitosti, resp. přijetí takového rizika při koupi [*Fredin proti Švédsku* (č. 1), č. 12033/86, rozsudek ze dne 18. února 1991, § 54], rozsah, v němž omezení bránilo užívání nemovitosti (*SCEA Ferme de Fresnoy proti Francii*, č. 61093/00, rozhodnutí ze dne 1. prosince 2005), a možnost napadení nezbytnosti takového omezení (*Papastavrou a další proti Řecku*, č. 46372/99, rozsudek ze dne 10. dubna 2003, § 37). Soud však uznal, že při územním plánování a ochraně životního prostředí je obecný zájem komunity prvořadý a státy proto požívají širší prostor pro uvážení než v případech, kdy jsou v sázce výlučně občanská práva (*Depalle proti Francii*, cit. výše, § 83–84).

Stěžovatelé dle názoru Soudu nemohli rozumně očekávat, že jejich pozemek zůstane označen jako zemědělská půda, neboť v blízkosti pozemku bylo zřízeno ochranné pásmo již cca 1,5 roku předtím, než jej koupili. Nic také nenasvědčuje tomu, že by na svém pozemku zamýšleli vykonávat nějakou konkrétní činnost. Jakmile se obrátili na městský úřad, byli informováni o tom, že ochranné pásmo skrz jejich pozemek prochází. Na druhou stranu, nejistota ohledně právní povahy daného pozemku byla do značné míry způsobena jednáním vnitrostátních orgánů, kterým trvalo roky, než ochranné pásmo na pozemku řádně a v souladu s vnitrostátními předpisy ustanovily. Vnitrostátní právo neumožňovalo stěžovatelům žádat odškodnění, přidělení jiného pozemku (srov. *Kraujas HES proti Lotyšsku*, č. 55854/10, rozsudek ze dne 20. října 2010, § 25), nucený výkup (*Phocas proti Francii*, č. 17869/91, rozsudek ze dne 23. dubna 1996, § 60), ani vyvlastnění (*Skibinscy proti Polsku*, č. 52589/99, rozsudek ze dne 14. listopadu 2006, § 34–39 a 94–95). Vnitrostátní orgány nepodnikly žádné aktivní kroky k nápravě situace, která trvala již více než 10 let – kupř. vyvlastněním dotčeného pozemku, uzavřením zvláštní veřejnoprávní smlouvy, vstupem do nájemního vztahu, výměnou pozemku za jiný, či vyplacením odškodnění. Nadto, doba, po kterou byli stěžovatelé nuceni strpět zásahy do svých vlastnických práv, kdy byli vystaveni nejistotě a nemohli vstupovat či jakkoli užívat jejich pozemek, byla značná.

Soud proto dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem komunity a požadavky na ochranu vlastnických práv stěžovatelů a konstatoval, že v projednávané věci došlo k porušení čl. 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.